

УКРАЇНСЬКА СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ НА ДРОГОБИЧЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1918–1939)

Помітне місце в європейському політичному процесі з кінця ХІХ ст. займав соціал-демократичний рух, до якого належала Українська соціал-демократична партія (далі – УСДП). Вона виникла в 1899 р. на початку оформлення партійної структури українського політичного руху у Східній Галичині і протягом сорока років, до встановлення в краї партійно-тоталітарного режиму в 1939 р., активно відстоювала національні та соціальні права українських робітничих мас, намагалася поєднати національну ідею і соціалізм марксистського зразка. Традиційно активними були політичні впливи соціал-демократів на Дрогобиччині, де містилися промислові підприємства, на яких працювали українські робітники – основна соціальна база УСДП. Щоправда, у складі найвищого керівництва УСДП переважала інтелігенція, активну роль відігравали адвокати Л. Ганкевич, В. Старосольський, В. Темницький та ін. По суті, українські соціал-демократи віддавали перевагу мирному переростанню капіталізму в соціалізм і вважали, що альтернативою більшовицькій системі є загальнодемократична парламентська республіка. У статті розкрито ідеологію й основні етапи практичної діяльності УСДП від утворення ЗУНР у листопаді 1918 р. до початку Другої світової війни крізь призму Дрогобиччини, з урахуванням місцевого матеріалу. Обрана тема привертала увагу істориків¹, але й досі становить науковий інтерес.

УСДП взяла активну участь в українській революції 1917–1921 рр., виявила поступливість і вміння йти на компроміс у процесі формування органів державної влади ЗУНР. До Акту злуки УНР і ЗУНР у Києві партія підтримувала галицький уряд (зокрема, до нього входив соціал-демократ А. Чернецький, а один із лідерів УСДП С. Вітик з листопада 1918 р. очолював Дрогобицьку повітову раду тощо). На засіданні 4 січня 1919 р. соціал-демократа С. Вітика обрано членом Виділу Української національної ради (далі – УНРади) – колективного голови ЗУНР, а також одним із чотирьох заступників Є. Петрушевича². С. Вітик був головою Трудового Конгресу в Києві, на якому ратифіковано злуку УНР із ЗУНР, що отримала назву Західної області (далі – ЗО) УНР. Виступаючи на Конгресі після голови Директорії В. Винниченка, він заявив: “Всі наші засідання будуть присвячені справі зміцнення з’єдинених частин України, визволенню пролетаріату, вирішенню земельного питання і справі національної оборони краю ...”³. Однак до повного об’єднання справа не дійшла, після злуки УСДП зайняла опозиційне становище до УНРади і Державного секретаріату ЗОУНР. В умовах, коли далі існували два уряди, дві політики, галицькі соціал-демократи виступали за створення єдиного соціалістичного уряду в Україні. Вони підтримували діяльність соціалістичних урядів Директорії УНР, до їх складу в 1919–1920 рр. входили галичани В. Темницький, О. Безпалко, В. Старосольський, С. Вітик.

Найбільш сильні позиції УСДП мала в Дрогобицько-Бориславському нафтовому районі і в тимчасовій столиці ЗОУНР Станиславові⁴. Відомий діяч Л. Цегельський

змушений був визнати, що соціал-демократи “тримали нафтовий район у своїй силі”, тут “все було по-їхньому”⁵. Значну роль у цьому відіграв С. Вітик, про якого заступник голови дрогобицької повітової УНРади В. Бірчак (Бирчак) пізніше згадував: “Він все був у зв’язку з робітниками ...”. В. Бірчак назвав його “демагогом, ... але правдою є і те, що він міг ... впливати на робітників в Бориславі...”⁶. На зборах представників української громадськості Дрогобицького повіту 4 грудня 1918 р. за участю 186 делегатів, що представляли 53 місцеві громади, голова УНРади С. Вітик емоційно описав “майбутній лад, який заведе працюючий народ в нашій державі на основі належного всім народам права самоозначення ...”. Особливу увагу доповідач звернув на потребу націоналізації поміщицької землі законодавчим шляхом, “дорогою народного сойму (здійснити. – *I. P.*) поділ землі великої посілости на власність цілого народу”. Питання “злуки з Україною” С. Вітик вважав найважливішою “політичною потребою хвилі”, проявом “нашої державної сили...”⁷.

УСДП організувала профспілковий рух українського робітництва, а найактивніше діяла крайова профспілка залізничників на чолі з О. Устияновичем (до 5 тис. членів)⁸. На Дрогобиччині партія спромоглася утворити “загальнозаводський союз робітників”, основну частину якого становили нафтовики – близько 600 членів⁹. УСДП піддала критиці політичний курс галицького уряду, орган повітової УНРади в Дрогобичі газета “Дрогобицький листок”, що перебувала під впливом партії (її редактором був соціал-демократ, секретар повітової УНРади І. Калинович)¹⁰, писала: “Дотеперішня політика Державного Секретаріату ... не проявляє ... зрозуміння пекучих соціальних реформ, яких домагається само сучасне життя,... його робота зводиться до перемальовування таблиць на синьо-жовту краску ...”¹¹. Для політичного тиску на уряд УСДП використовувала Селянсько-робітничий союз, заснований у Станиславові в кінці 1918 р., щоб мирним шляхом домогтися здійснення своїх вимог. Водночас соціал-демократи рішуче засудили революційні виступи проти уряду, відмежувалися від ліво-радикальних закликів. У зв’язку з повстанням 14–15 квітня 1919 р. в Дрогобичі, яке було підняте комуністами, “Дрогобицький листок” писав, що “несовісні, а по части нерозважні одиниці ... на задах армії піднесли зрадницький меч на власного брата ... Тільки в законодавчій дорозі, і то поступово, усунути можна лихі пережитки старої системи ...”¹².

За підрахунками О. Павлишина, в засіданнях УНРади станиславівського періоду в першій половині 1919 р. брало участь 14 членів УСДП (з 125 депутатів, 113 з них встановлено партійну приналежність). Серед 168 депутатів з жовтня 1918 р. до червня 1919 р., партійність яких вдалося встановити, до УСДП входило 24 осіб. До соціал-демократів належали переважно залізничники, адвокати і педагоги¹³. 59 делегатів УНРади від повітів і міст, що склали основу представництва від місцевостей, були обрані на довиборах у кінці 1918 р. Рівень місцевого представництва визначали місце народження депутата та місце його професійної і політичної діяльності. Найбільше делегатів були родом із Тернопільського повіту (11 осіб), вихідці з Львівського, Самбірського і Станиславівського повітів становили по п’ять осіб¹⁴. Серед відомих діячів партії, що представляли в УНРаді Дрогобиччину як стратегічно важливий регіон, були голова повітової Ради С. Вітик, що увійшов до вищого законодавчого органу як парламентський посол ще в жовтні 1918 р. (був найбільш впливовим керівником Дрогобицького повіту, очолював “Нафтову комісію”), від УСДП – дрогобицький адвокат Р. Скибінський, вчитель міської гімназії В. Бірчак, а також І. Калинович, що редагував у 1919 р. газету “Дрогобицький листок”, від м. Дрогобича – інженер М. Козаневич.

Водночас до УНРади увійшли представники з Дрогобиччини, не пов'язані з УСДП (від повіту Дрогобич – радикал Г. Кузів, від м. Борислава – Г. Терлецький та деякі ін.)¹⁵, але соціал-демократи займали домінуючі позиції в краї.

Місцеві діячі УСДП взяли участь у партійній конференції 28–29 березня 1919 р. у Станиславові за участю 127 делегатів¹⁶. Дрогобичанин Р. Скибінський доповідав про потребу негайного проведення виборів до сейму ЗОУНР, заявивши, що УНРада і повітові Ради “не є речниками волі трудових мас нашого народу, бо вирости” на руїнах “старої австрійсько-польської адміністрації та самоволі”. УНРада повинна негайно прийняти демократичний закон про вибори. В умовах полівіння суспільних настроїв у ЗОУНР соціал-демократи сподівалися на збільшення свого представництва в УНРаді. Пізніше Р. Скибінський обстоював “права робітників”, вбачаючи завдання УСДП в боротьбі за встановлення 8-годинного дня праці, робітничого контролю на підприємствах, пенсії у випадку непрацездатності та ін.¹⁷. Конференція висловила бажання тіснішої злуки УСДП з Центральним комітетом (далі – ЦК) наддніпрянської Української соціал-демократичної робітничої партії. Це мало, за словами І. Калиновича, “на ділі показати злуку і з'єдинення цілого українського пролетаріату ...”¹⁸. Вимагаючи ліквідації автономних структур влади ЗОУНР і формування єдиного в Україні соціалістичного уряду, діячі УСДП сподівалися на зміцнення своїх позицій у Галичині. І. Калинович у доповіді “Про партійну пресу і літературу” вважав, що “доки робітник темний, не будуть для нього досяжними високі ідеї соціалізму”. Отже, необхідно налагодити видання партійного часопису і “соціалістичної бібліотеки”, що “освітили б широкі завдання соціальної політики”¹⁹.

Галицька УСДП підтримала в 1919 р. курс С. Петлюри на польсько-українське зближення, але рішуче засудила квітневий 1920 р. Варшавський договір, за яким до Польщі відходили “території з більшістю українського населення за ціну увільнення кількох губерній Придніпрянщини від большевицької влади!”²⁰. Водночас газета УСДП “Вперед” писала, що “сама ідея незалежності України не вбита”, і “невдача дотикає тільки переведення, а не саму ідею”²¹. На середину 1920 р. УСДП, зневірившись у політиці УНР і ЗУНР, остаточно розірвала зв'язки з двома українськими урядами. Відомі діячі УСДП А. Чернецький, П. Буняк, Л. Ганкевич і С. Пашкевич 30 березня 1920 р. подали заяву про вихід з УНРади ЗУНР²², а В. Старосольський 4 квітня 1920 р., ще до підписання Варшавської угоди, вийшов з уряду УНР²³. Ця акція була підтримана проводом партії. Головна управа на засіданні 10 червня 1920 р. прийняла резолюцію, що партія “не може брати на себе відповідальності за всі наслідки цього (Варшавського. – І. Р.) договору і тому не бачить можности для представників УСДП брати участь в уряді УНР”²⁴. Отже, поразка української революції спричинила зневіру УСДП у політичних концепціях С. Петлюри, що з метою продовження національно-визвольної боротьби пожертвував Східною Галичиною, та президента ЗУНР Є. Петрушевича в еміграції, партія не мала виразної політичної орієнтації.

В умовах політики “українізації” на радянській Україні на початку 1920-х рр., що стала привабливим контрастом до нищення українства під владою Польщі, соціал-демократи поступово стали на прорадянські позиції, вбачали в УСРР основу для будівництва незалежної соборної Української соціалістичної держави. Симпатии радянської України почали масово вступати до УСДП (бо інші українські партії підтримували до 1923 р. еміграційний уряд ЗУНР) і, як зауважив радикал М. Стахів, “здобули в ній більшість”²⁵. На початку 1922 р. УСДП нараховувала понад 3 тис. членів, у т. ч. на Дрогобиччині – переважно робітники в нафтовій і салінарній промисловості²⁶, та

до 20 тис. осіб в організаціях, що підтримували соціал-демократів (культурно-освітні товариства “Українська бібліотека ім. І. Франка” в Дрогобичі і Бориславі, “Воля”)²⁷. Дрогобицький гурток “Української бібліотеки ім. І. Франка” очолювали Мальований (голова), І. Кобилецький (заступник), Р. Скибінський (секретар), І. Кушнір (бібліотекар)²⁸. Газета УСДП “Земля і воля” писала, що “одним із головних чинників, що звернули орієнтацію на радянську Україну – це, безперечно, українізація ... Вона сильно захитала позиції націоналістів ... що, мовляв, Україною правлять московські комуністи”²⁹. Витоки пробільшовицької орієнтації УСДП під тиском знизу А. Чернецький вбачав у тому, що галицькі соціал-демократи, які “вивчали соціалізм зі західноєвропейських джерел” і “зростали в масових демократичних соціалістичних партіях Заходу, ... не знали психіки (насправді “імперіалістичної”. – І. Р.) московських большевиків”³⁰.

Переломним моментом політичної еволюції УСДП стала партійна нарада 14–15 січня 1922 р. у Львові, на якій соціал-демократи вперше офіційно поставили вимогу возз’єднання всіх західноукраїнських земель з УСРР і утворення “об’єднаної суверенної робітничо-селянської України”. Водночас делегати одноголосно заявляли, що сучасна радянська Україна не була “повним завершенням наших змагань і кличів”³¹. Після січневої 1922 р. наради, що, за донесенням поліції, продемонструвала “розбіжність поглядів”³² (праве крило в Головній управі схилилося “на сторону трудовиків”, а ліве – було “чисто більшовицьким”)³³, політична боротьба у проводі УСДП загострилася. Місцеві організації висловлювали невдоволення бездіяльністю керівництва УСДП через гострі ідейні суперечки. Виступаючи на річних загальних зборах робітничої ради УСДП у Дрогобичі 26 березня 1922 р., В. Геврик заявив, що “тільки зорганізований пролетаріят зможе повести боротьбу за поліпшення тяжкого положення робітництва і досягнути перемоги соціалізму”³⁴. 12 травня 1922 р. найвпливовіша львівська робітнича рада УСДП (голова – А. Чернецький) ухвалила резолюцію: “Робітнича рада ... констатує, що Головна управа УСДП розбіжна в думках між собою і тому не може як слід працювати, ... партія розлітається, не належить до жодного Інтернаціоналу і тим самим працює без програми; ... пропонує з метою оздоровлення невідрадних відносин в партії скликати ... спільне засідання Головної управи УСДП, місцевої робітничої ради у Львові і всіх делегатів робітничих рад з провінції”³⁵.

У травні 1922 р. в Головній управі УСДП відбувся розкол, приводом до якого стали фінансові суперечки³⁶. Від керівництва було усунуто діячів “правиці” – голову партії Л. Ганкевича, П. Буняка та І. Квасницю, УСДП очолив І. Кушнір, а секретарем став А. Чернецький³⁷. Відомі й заслужені в минулому лідери УСДП В. Темницький, В. Старосольський, О. Безпалко, С. Вітик, М. Ганкевич та деякі ін., що брали активну участь в українській революції, на початку 1920-х рр. з різних причин практично опинилися поза партійною організацією. УСДП як партія європейського соціал-демократичного напрямку вступила у стадію глибокої ідейної та організаційної кризи. Водночас соціал-демократи послідовно підтримували платформу неґації щодо польської влади, зокрема спільно з українськими партіями національно-державницького спрямування (УНТП і УРП) бойкотували перепис населення восени 1921 р. і парламентські вибори в листопаді 1922 р. у Східній Галичині, в т. ч. на Дрогобиччині. Так, у виборах до польського сейму і сенату 5 і 12 листопада 1922 р. взяли участь 35–38% виборців краю, тобто майже всі українці, що становили понад 60% населення Східної Галичини, вибори проігнорували³⁸.

Ідейною кризою в УСДП скористалася нелегальна Комуністична партія Східної Галичини (далі – КПСГ), т. зв. комуністи-“васильківці”, які під гаслом проголошеної Комінтерном тактики “єдиного робітничого фронту” з 1921 р. проникали до соціал-демократичних організацій і оволодівали керівними структурами³⁹. За словами радикала М. Стахів, “провід УСДП не розумів комуністичної небезпеки, а, мабуть, був вдоволений, що партія збільшується новим ніби активним “нарібком”, незважаючи на те, що той “нарібок” був комуністичний, а не соціал-демократичний”⁴⁰. Комуністи вступали до “окремих громад УСДП у Львові і на провінції, а провід тішився, що партія “росте”⁴¹, – писав радикал І. Макух. Після розколу в управі УСДП комуністи в середині 1922 р. розгорнули акцію щодо відкритого опанування партії. Як зауважив І. Макух, радянське УСДП спочатку “мало форму звичайної політичної орієнтації. Але згодом ця орієнтація переменялася з кожним днем таки на комунофільство”⁴². Серйозним успіхом КПСГ стало опанування в травні 1922 р. львівської робітничої ради УСДП. Про це, зокрема, заявили в доповідній записці члени ЦК КПСГ Береза і Дрешер: “Робітнича рада опанована членами КПСГ, які і довели до розколу в управі УСДП”⁴³. Опанувавши місцевий осередок УСДП у Львові, комуністи могли, з одного боку, “натискати відповідним чином на провінцію”, а з другого – “паралізувати львівський ЦК УСДП”⁴⁴.

Становище в УСДП стало предметом обговорення на засіданнях Комінтерну і ЦК Компартії (більшовиків) України (далі – КП(б)У), що входила до складу Російської комуністичної партії (більшовиків). Нарада Закордонного бюро допомоги КПСГ при ЦК КП(б)У 7–10 листопада 1922 р. у Празі підтримала ідею відкритого опанування УСДП, щоб “зібрати по своїм боці весь революційний промисловий пролетаріат ...”⁴⁵. Зі свого боку, нові лідери УСДП шукали підтримки в урядових колах радянської України, що інспірували прокомуністичну еволюцію українських соціал-демократів. Голова уряду УСРР Х. Раковський, за спогадом А. Чернецького, надав УСДП “дещо підмоги”⁴⁶, правда, не конкретизовано, в якій формі. Радикал І. Макух стверджував, що окремі діячі львівського проводу УСДП отримали з боку УСРР “великі суми грошей”⁴⁷. Ліворадикальна еволюція соціал-демократів зазнала гострої критики з боку національно-демократичних сил у Галичині. Газета “Український вістник” образливо назвала УСДП “партією КВД (Куди Вітер Дує)”⁴⁸, бо успішна політика “українізації” на радянській Україні спричинила прорадянські симпатії серед значної частини західноукраїнського суспільства, включаючи Дрогобиччину.

Польська влада спрямувала проти прокомуністичної УСДП, з огляду на зміни характеру її діяльності, масові репресії. Упродовж перших трьох місяців 1922 р. власті конфіскували 16 номерів газети УСДП “Вперед”⁴⁹, а 30 березня 1922 р. її видавництво взагалі було заборонено “з приводу вміщення статей антидержавного спрямування”⁵⁰. Соціал-демократи, в т. ч. з Дрогобиччини, в численних телеграмах на адресу Міністерства внутрішніх справ Польщі, рішуче підтримали курс центрального органу партії⁵¹. Урядові репресії поширилися на місцеві партійні осередки, зокрема в Дрогобицькому повіті в листопаді 1922 р. поліція заарештувала близько 500 соціал-демократів⁵². Однак, як визнав М. Стахів, КПСГ змогла “до кінця 1922 року здобути настрої більшості членів УСДП у користь комунізму”⁵³. Використовуючи легальні можливості УСДП, комуністи розгорнули діяльність в українських культурно-освітніх установах. Так, суспільний резонанс мало опанування на початку 1923 р. філії “Просвіти” в Дрогобичі, головою якої обрано соціал-демократа Р. Скибінського⁵⁴.

Перехід УСДП на комуністичні позиції завершив VI партійний з'їзд у березні 1923 р., що став серйозним успіхом КПСГ (з 1923 р. – Компартія Західної України, КПЗУ). У промові на IV конференції Компартії Польщі в грудні 1925 р. секретар ЦК КПЗУ Й. Крілик сказав: “... У 1923 р. провели ми свої резолюції і опанували партію ... Не знаю, чи в історії робітничого руху останніх часів має місце подібний випадок”⁵⁵. В умовах, коли провід УСДП, за словами М. Стахіва, “зовсім розгубився”, комуністи “здобули легко при виборі делегатів на з'їзд більшість комуністів або комунофілів”⁵⁶. Напередодні VI з'їзду УСДП Рада послів країн Антанти 14 березня 1923 р. відкрито санкціонувала анексію Східної Галичини Польщею, що спричинило ідейну кризу серед українських партій національно-державницької орієнтації. VI з'їзд УСДП відбувся у Львові 18 березня 1923 р. за участю 52 делегатів і 18 гостей⁵⁷. Делегати з'їзду прийняли комуністичні за духом резолюції. На початку засідання була прийнята “Декларація з'їзду УСДП про Східну Галичину”, в якій партія різко засудила рішення Ради послів: “Незважаючи на всі ухвали капіталістичного імперіалізму, український пролетаріат нашої країни вважає себе одним цілим пролетаріатом нашої матері Радянської Соціалістичної України і Союзу Радянських Соціалістичних Республік”⁵⁸.

У доповіді “Звіт діяльності” А. Чернецький наголосив, що в рядах УСДП перебували 4200 осіб, з них 3500 – в краї (включаючи сотні соціал-демократів на Дрогобиччині) та 700 – за кордоном⁵⁹. З'їзд прийняв “Резолюцію в справі сучасного політичного становища”, в якій УСДП проголосила, що “визволення пролетаріату як із соціальної, так і національної неволі є немислимим в рамках капіталістичного устрою і ... об'єднання всіх українських земель в одну соціалістичну радянську республіку в союзі з існуючими вже соціалістичними радянськими республіками може наступити тільки після перемоги пролетаріату над буржуазією”⁶⁰. На з'їзді відбулися вибори Головної управи. Головою УСДП обрано О. Панаса⁶¹, а до складу нової управи, крім соціал-демократів (А. Чернецького, М. Парфановича та ін.), увійшли комуністи В. Попель і Б. Кузьма⁶². З'їзд затвердив новий Статут УСДП, у якому партія виступила захисником інтересів українського робітництва не лише Галичини, а й Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя, тобто вона поширювала свою діяльність на українські землі під Польщею, щоб “дорогою класової боротьби ... постройти соціалістичний суспільний лад”⁶³. Прокомуністичні рішення з'їзду УСДП підтримали 50 делегатів проти двох⁶⁴, що засвідчило його одноставність.

Після VI з'їзду УСДП фактично перетворилася на легальну прибудову КПСГ-КПЗУ. За свідченням поліції, “УСДП як цілість прийняла комуністичну платформу”, а “колишню легальну назву залишила тільки з тактичних причин, щоб працювати більш ефективно і без перешкод з боку влади”⁶⁵. Водночас нова управа виступила проти підпорядкування УСДП керівним органам КПСГ. Комуніст М. Теслюк згадував, що “голова управи УСДП О. Панас і його заступники та інші її члени фактично були проти того, щоб компартія здійснювала контроль ... за діями УСДП. На комуністів В. Попеля і Б. Кузьму, обраних з'їздом до Головної управи, а тим більше на мене, низового співробітника “Землі і волі” (газета УСДП. – *І. Р.*), вони дивилися як на чужих”⁶⁶. УСДП активізувала видавничу діяльність, зокрема виходили партійні часописи “Земля і воля” (редактором газети з березня 1923 р. став прихильник комуністичної ідеології І. Калятинський), журнал “Нова культура” (започатковано у травні 1923 р. під редакцією С. Рудика), тижневик “Селянська доля” на Волині (перебував під впливом УСДП, виходив у Луцьку в кінці 1923 р.)⁶⁷. Центральний орган УСДП

газета “Вперед”, закрита поліцією в 1922 р., була відновлена 1 січня 1924 р. (редактор – І. Калятинський). Вже у першому її номері обґрунтовано “новий, виключно пролетарський шлях” УСДП⁶⁸.

Прокомуністична преса УСДП активно поширювалася у краї. Видання УСДП зневажливо називали трудовиків “політичним трупом, якого розпад наближається великими кроками”⁶⁹, а УРП – партією, що “дала з своїх рядів найбільше число народних зрадників”⁷⁰. Критично оцінювалася політика Польської партії соціалістичної (далі – ППС), яка через підтримку “буржуазної держави ... забула про клясові інтереси працюючої кляси ...”⁷¹. Прокомуністичні ідеї в умовах кризи українського суспільно-політичного руху після березневої 1923 р. ухвали західних держав знаходили підтримку серед частини галицьких українців, почалося зростання чисельності місцевих організацій УСДП. Нові робітничі ради УСДП виникли у багатьох місцевостях Галичини – у Золочеві, Тисмениці, Судовій Вишні, Надвірній, Яворові, селянські ради – в Лопатині Радехівського повіту, Лаврові Старосамбірського повіту, Верхраті Рава-Руського повіту, Чистиліві Тернопільського повіту та ін.⁷². Партійні гуртки, до яких вступали не більше 20 членів, існували в десятках сіл. Найбільш активно УСДП діяла в Коломийському і Снятинському повітах під керівництвом комуніста В. Корбутяка⁷³. У Коломії 3 червня 1923 р. відбувся окружний партійний з’їзд на Покутті⁷⁴. В. Корбутяк став ініціатором утворення дев’яти селянських рад УСДП⁷⁵. Посилення ідейно-організаційного впливу прокомуністичної УСДП на маси в 1923 р. охопило й Дрогобиччину.

24 червня 1923 р. відбулася дрогобицька повітова партконференція щодо професійних організацій за участю 80 осіб з Дрогобича, Борислава, Сільця та ін.⁷⁶. У першотравневій маніфестації УСДП, організованій у Дрогобичі в 1923 р., взяли участь 2 тис. робітників⁷⁷. При дрогобицькій робітничій раді УСДП 6 серпня 1923 р. було створено “секцію соціалістичної молоді”, до якої вступили 15 осіб (голова – В. Митчин)⁷⁸. Газета “Kurjer lwowski” повідомляла, що позиції УСДП на селі, “особливо серед безземельних і малоземельних, зростають з дня на день, усуваючи звідти впливи українських трудовиків і радикалів. У багатьох округах її впливи є виключні”⁷⁹. Прокомуністичні діячі УСДП отримали переважальний вплив у деяких читальнях “Просвіти”⁸⁰. Заходи щодо утворення місцевих осередків УСДП здійснювала Головна управа, члени якої, зокрема комуністи В. Попель і Б. Кузьма, виїжджали для популяризації комуністичних ідей на провінцію⁸¹. Інформуючи про заснування управою селянських рад УСДП у Добрівлянах і Болахівцях Дрогобицького повіту, поліція була стурбована, що “центр УСДП у Львові хоче прищепити комуністичні ідеї на селі”⁸². За свідченням поліції, М. Теслюк був “кур’ером між централею у Львові і місцевими організаціями”⁸³. “Під виглядом співробітника органу УСДП “Земля і воля” він взяв на себе “фактичне керівництво секретаріатом УСДП”, організовував “відрядження членів Головної управи УСДП і комуністів ... для вирішення легальних справ КПСГ. Так почала зростати УСДП, а використовуючи її легальні форми, збільшувала свої ряди і КПСГ ...”⁸⁴.

Перехід УСДП у ліворадикальний табір викликав занепокоєння влади. Широкий наступ розгорнувся на партійну пресу. Так, з 52 номерів газети УСДП “Земля і воля” за 1923 р. лише 11 залишилися без конфіскацій. У ніч з 14 на 15 жовтня 1923 р. поліція провела ревізії в партійному секретаріаті, редакціях пресових органів УСДП у Львові, на квартирах лідерів партії⁸⁵. 17 жовтня зазнали репресій соціал-демократи в Дрогобичі й повіті, зокрема заборонено “Українську бібліотеку ім. І. Франка”⁸⁶.

Переконавшись, що поодинокі репресії не дають бажаних результатів, а розширення впливу УСДП може стати небезпечним для держави, Міністерство внутрішніх справ Польщі 19 грудня 1923 р. постановило “ліквідувати УСДП на території всієї держави у зв’язку з виразно комуністичним напрямком діяльності як самої партії, так і організацій і товариств ... під її впливом”⁸⁷. Ліквідаційна акція відбулася 30 січня 1924 р. Поліція провела понад 10 тис. обшуків і 2 тис. арештів, заборонила видавництво партійної преси⁸⁸. Було заарештовано А. Чернецького, І. Калятинського, С. Рудика та ін.⁸⁹. Під час ліквідації партії до кримінальної відповідальності за злочин “державної зради” було притягнуто 60 осіб, сотні членів УСДП, у т. ч. з Дрогобиччини, отримали різні покарання⁹⁰. Крім ліворадикальних елементів, постраждали й українські діячі, що не мали стосунку до УСДП і комуністів. Газета “Діло” зазначила, що “поза тюремними ґратами опинилися вже не тільки члени і симпатика УСДП, а й громадські діячі з українського національного табору, що нічого спільного не мають з соціалізмом”⁹¹.

Незважаючи на заборону, УСДП деякий час продовжувала існувати. Протягом лютого – травня 1924 р. вийшли друком партійні одноднівки “Наша мета”, “Наш шлях”, “Робітнича думка”, “Робітниче слово” і “1-ший Май”, що нелегально поширювалися в краї. Заборона УСДП, як зауважив холмський часопис “Наше життя”, “зміцнила фанатичні і радикальніші елементи” в УСДП і “прискорила процес злиття її” з галицькими комуністами⁹². Радикальне крило після розпуску УСДП перейшло до нелегальної КПЗУ. Близько третини з 34 делегатів II з’їзду КПЗУ в жовтні 1925 р. становили колишні соціал-демократи⁹³. Комуніст М. Теслюк писав, що до складу КПЗУ вступили понад 600 соціал-демократів⁹⁴. Політика УСДП вплинула на еволюцію української парламентської репрезентації (далі – УПР) у польському сеймі, заснованої після листопадових 1922 р. виборів на північно-західних землях (як відомо, в Галичині з огляду на невизначеність її міжнародно-правового становища українці бойкотували вибори). Згідно з ухвалою Головної управи УСДП 26 березня 1923 р.⁹⁵, 23 травня в Українському сеймовому клубі виникла автономна соціалістична фракція у складі дев’яти осіб⁹⁶. На розширеному засіданні управи, що відбулася у Львові 9 грудня 1923 р. за участю представників з краю, кілька депутатів соцфракції увійшли до керівництва УСДП⁹⁷. П’ять депутатів соціалістичної фракції УПР визнали програму партії і в лютому 1924 р. заснували окремий клуб УСДП у сеймі, четверо з них (А. Пащук, Х. Приступа, Й. Скрипа, Я. Войтюк) 7 листопада вступили в комуністичну фракцію.

Ліквідація УСДП призвела до посилення полонізації українського робітництва, коли частина робітників-українців опинилися під впливом прокомуністичних елементів (насамперед, партії “Сельроб”, діяльність якої спрямовувала КПЗУ) або польських соціалістів, ППС, які не належали до національно-державницького табору. На тлі певного полівіння суспільних настроїв у середині 1920-х рр. відбулися перегрупування і реорганізація українських політичних сил у Галичині, чому сприяла, з одного боку, глибока криза українського суспільно-політичного руху після 1923 р., а з іншого – розрекламована більшовицька “українізація” на Наддніпрянщині. Однак у той час українська соціал-демократія, як писав громадсько-політичний діяч С. Літній, “дарма, що має за собою ... тридцятилітню історію, цілком зійшла зі сцени суспільного життя”⁹⁸. За свідченням поліції, прокомуністична партія “Сельроб” захопила соціальну базу УСДП у Дрогобицькому повіті, де соціал-демократи мали традиційно сильні позиції⁹⁹. Вийшовши з-під арешту, один із лідерів колишньої УСДП А. Чернецький у червні 1924 р. стверджував, що “застав український робітничий рух

цілковито розбитим ... З великих фондів ... на партійну роботу УСДП не лишилося нічого”¹⁰⁰. Газета “Діло” засвідчила “факт повного занепаду українського робітничого руху ... Українське робітництво опинилося навіть без фікції ідейного проводу”¹⁰¹.

Перша спроба відновити УСДП була зроблена в січні 1925 р., коли група соціал-демократів у Львові створила комітет для організації Української соціалістичної партії (далі – УСП)¹⁰². Серед ініціаторів заснування УСП були лідери УСДП, обрані на VI з’їзді до прокомуністичної Головної управи: голова О. Панас, перший секретар А. Чернецький, член управи А. Віхар. Очевидно, вони зрозуміли, що підпорядкування партії Центральному Комітету КПЗУ завдало шкоди українському соціалістичному рухові. Комітет склав відозву, в якій наголошувалося, що УСП стоятиме на ідейній платформі II Інтернаціоналу і не буде мати нічого спільного з ліквідованою УСДП. На першому етапі планувалося розширити соціальну базу УСП через видання преси, завершити процес утворення партії мав з’їзд¹⁰³. Перший номер двотижневика “Робітник” вийшов у Львові 1 лютого 1925 р. і назвав себе друкованим органом “української соціалістичної думки”. Вступна стаття “По році” у загальному вигляді визначила ідейні засади УСП, закликавши “до здійснення соціалістичного ідеалу”, підкреслила, що партія боротиметься в єдиному таборі “з клясово свідомим соціалістичним пролетаріатом ... без огляду на ... народність чи віру”¹⁰⁴. Однак спроба утворення УСП завершилася невдачею. “З’їзду УСП не було, – писав “Робітник”, – а тільки він міг би оснувати партію ...”¹⁰⁵. Часопис УСП перестав виходити, за висловом С. Літнього, “щез, мов його й не було”¹⁰⁶.

Заходи щодо відбудови УСДП було продовжено в напрямі культурно-освітньої праці серед українських робітників. Статут товариства “Робітнича громада” у Львові, затверджений наприкінці 1925 р., ставив завдання всебічного духовного і фізичного розвитку робітництва, поширення “серед нього культури і освіти” та надання матеріальної допомоги¹⁰⁷. Перші гуртки товариства в 1926 р. виникли у Дрогобичі й Бориславі, Львові, Перемишлі, Золочеві, Болехові, з часом його діяльність охопила територію Галичини¹⁰⁸. Однак на перших порах товариство мало серйозні організаційні й фінансові труднощі в своєму розвитку. Так, дрогобицький гурток “Робітничої громади” не мав навіть власного приміщення, але, як писалося в пресі, “робітництво радо горнеться до своєї організації. Діяльність товариства полягає на разі на випозичуванні книжок з бібліотеки та на праці в аматорській і співацькій секції”. Недавно виник “драматичний кружок, в якому гуртуються найкращі одиниці з молоді. Протягом останніх місяців дав цей кружок кілька вистав ...”¹⁰⁹. Найбільша акція товариства відбулася в червні 1926 р. у Дрогобичі.

Місцевий осередок “Робітничої громади” 21 червня 1926 р. організував урочисте відзначення 10-річчя від дня смерті І. Франка, в якому взяли участь соціал-демократи І. Квасниця, П. Буняк, І. Жовнір, В. Кубіцький та ін., усього – кількасот осіб. Учасники засідання одноголосно прийняли рішення перейменувати товариство в “Робітничу громаду ім. І. Франка”. Товариство мало свій прапор червоного кольору з портретом І. Франка з одного боку і написом назви товариства – з другого. На домагання “громадівців”, місцева влада назвала іменем І. Франка вулицю Лішнянську¹¹⁰. Це стало першим кроком у напрямку вшанування пам’яті видатного земляка в Дрогобичі, значну роль у цьому відіграв товариш І. Франка місцевий адвокат, співзасновник “Робітничої громади” І. Кобилицький. В організаційному комітеті щодо перейменування вулиці взяв участь відомий український науковець І. Свенціцький, що в 1920-х рр. співпрацював у культурно-освітній сфері з соціал-демократами, зокрема очолював

культурно-освітню комісію УСДП, створену 5 травня 1921 р. у Львові¹¹¹. Збереглася пам'ятна таблиця з нагоди цієї знакової події в культурному житті міста з написом: “Вулиця названа іменем видатного українського письменника, революціонера-демократа І. Я. Франка (1856–1916). В червні 1926 року”¹¹².

Шевченківське свято дрогобицький гурток “Робітничої громади” 14 березня 1927 р. відзначив за участю близько 250 осіб¹¹³. Перша конференція товариства відбулася 5 березня 1927 р. у Львові під головуванням І. Жовніра¹¹⁴. У доповіді “Культурно-освітня праця серед українського пролетаріату в минулому й майбутньому” І. Квасниця підкреслив, що протягом року виникло 10 гуртків “Робітничої громади”, до яких вступили 570 членів, товариство найактивніше діяло в Дрогобичі та Перемишлі. Зокрема, до складу дрогобицького гуртка входило найбільше учасників, він мав найчисленнішу бібліотеку (1300 книжок), організував кілька аматорських вистав і домігся від магістрату дозволу назвати одну з вулиць міста іменем І. Франка¹¹⁵. До складу керівництва товариства увійшли колишні діячі УСДП І. Жовнір (голова), П. Буняк, І. Квасниця та ін.¹¹⁶. Активно діяв гурток “Робітничої громади” в Бориславі, заснований наприкінці 1926 р. На загальних зборах 10 квітня 1927 р. було вибрано управу гуртка: голова А. Герник, заступник – І. Головка, секретар – І. Ровенський та ін. У бориславському гуртку був створений аматорський театральний колектив¹¹⁷.

Представники керівництва українських соціал-демократів організували в 1926 р. видання власної преси. 1 червня під редакцією В. Кубицького вийшов у Львові перший номер щомісячної газети “Вперед” – органу “українського соціалістичного пролетаріату”¹¹⁸. У вступній статті редакція відстоювала самостійність “зорованого українського пролетарського руху ...”¹¹⁹. “Вперед” передбачав вирвати український пролетаріат “з-під ідеологічних впливів української буржуазії”, виступав за “повалення сучасного капіталістичного ладу”¹²⁰. Газета займала критичну позицію до комуністів і польських соціалістів. На думку редакції, ППС була партією “соціал-патріотичною і соціал-угодовою”, виступала за “польонізацію українського робітництва та верховодство польського робітника над робітником українським”¹²¹. Редакція газети виступала за утвердження соціалістичного ідеалу, вузьокласовий підхід до будівництва української держави та орієнтацію на УСРР, в якій вбачала основу для “будування української державности”¹²². Діяльність культурно-освітнього товариства “Робітничої громади” і видавництво газети “Вперед” розширювали соціальну базу УСДП серед українського робітництва, в т. ч. на Дрогобиччині.

З метою завоювання робітничих мас на свій бік у виборах до польського парламенту соціал-демократи скликали в 1927 р. політичну конференцію¹²³. Вона відбулася 5 грудня у Львові за участю делегатів з Дрогобича, Борислава, Львова, Перемишля, Калуша, Болехова, Станиславова, Сколе та ряду інших галицьких міст. У доповіді “Сучасне політичне становище і завдання українського пролетаріату” В. Темницький заявляв, що “робітництво дезорієнтоване, позбавлене проводу” і тому “попадає в чужі табори, в яких затрачує своє клясове обличчя”. Він закликав “створити самостійну політичну партію українського пролетаріату”, платформа якої вже обґрунтована в газеті “Вперед”. Делегати одностайно ухвалили резолюцію про створення партії, що до скликання “конгресу, який вирішить справу програми, виступатиме під фірмою Української соціалістичної групи (УСГ) “Вперед””¹²⁴. Головою УСГ “Вперед” обрано І. Жовніра, до складу управи увійшли В. Старосольський, Л. Ганкевич, В. Темницький та ін.¹²⁵. Діячі УСГ разом з Українською соціалістично-радикальною партією (далі – УСРП) створили на парламентських виборах 1928 р. Блок українських соці-

алістичних селянських і робітничих партій на платформі “За землю і волю”¹²⁶. Однак ідейно-політичні розходження унеможливили “якусь тривалу політичну злуку чи союз тих двох партій ...”¹²⁷.

На виборах до польського парламенту в березні 1928 р. виборчий блок УСРП-УСГ “Вперед” обрав дев’ятьох послів до сейму й одного до сенату, за нього проголосували близько 270 тис. осіб, що становило “майже третину всіх визнаних українських голосів”¹²⁸. Блок отримав представництво до парламенту в шести виборчих округах¹²⁹. Однак абсолютна більшість виборців, що голосували за список УСРП-УСГ “Вперед” у Галичині, були симпатиками партії соціалістів-радикалів, за словами газети “Діло”, “голоси її (УСГ “Вперед”. – *І. Р.*) симпатиків потонули в морі радикальних голосів ...”¹³⁰. До парламенту не увійшов жоден діяч групи, що займали в блоці другорядні позиції. Щоправда, в травні 1930 р. після смерті голови УСРП посла Л. Бачинського депутатом сейму став соціал-демократ В. Темницький¹³¹. В обширному інтерв’ю польській газеті “Robotnik” він наголосив, що співпрацюватиме на парламентській арені з представництвом ППС, стосунки між УСДП і ППС “стають щораз ближчими”. “ППС – єдина сила, котра чесно бореться за демократію в Польщі. Тому в цій боротьбі мусимо йти разом, пліч-о-пліч”¹³². Однак у серпні 1930 р. польський парламент був розпущений в умовах урядової “паціфікації”, що виникла у відповідь на “протестаційну акцію” українського націоналістичного підпілля в Галичині. У наступних виборах до парламенту в листопаді 1930 р. УСДП взяла участь в єдиному блоці з УНДО і УСРП, але знову не здобула жодного мандата¹³³.

Після березневих 1928 р. парламентських виборів УСГ “Вперед” активізувала підготовку до скликання партійного з’їзду. З ініціативою його проведення, за свідченням Л. Ганкевича, виступили соціал-демократи в Дрогобичі, Стрию, Долині, Калуші та Перемишлі¹³⁴. Відозва групи “До українського пролетаріату!”, опублікована в газеті “Вперед”, закликала національно свідоме робітництво підтримати відновлення УСДП¹³⁵. Наприкінці 1928 р. у різних місцевостях краю, включаючи Дрогобиччину, відбулися партійні наради, на яких обрали делегатів на майбутній з’їзд¹³⁶. Платформу УСДП в загальних рисах ще до з’їзду з’ясував секретар УСГ “Вперед” І. Квасниця. “Головним завданням нашої партії, – заявив він, – є боротьба за незалежність українського робітничого руху ... на основах західноєвропейського соціалізму. Стоїмо на становищі самостійної Української Соціалістичної Республіки, а засоби, що ведуть до здійснення того ідеалу, бачимо в освідомленні мас і пропаганді”¹³⁷. З’їзд УСДП під назвою “Український соціалістичний конгрес” відбувся у Львові 8–9 грудня 1928 р. На засідання прибули 72 делегати з багатьох міст і сіл Галичини – Дрогобича, Борислава, Львова, Стрия, Перемишля, Добромиля, Болехова, Долини, Калуша, Станиславова, Надвірної, Золочева, Цикова, Велдіжа, Тухольки та ін.¹³⁸.

Відкриваючи засідання, Л. Ганкевич підкреслив, що УСДП від свого утворення в 1899 р. “аж до розпаду партії 1923 р. вірно і чесно несла прапор визволення українського пролетаріату”. Він піддав гострій критиці діяльність як українських “буржуазних” партій, зокрема Українського національно-демократичного об’єднання (далі – УНДО), так і комуністичних (КПЗУ, “Сельроб”). У доповіді говорилося про необхідність взаємодії УСДП з УСРП, незважаючи на ідейні розходження між партіями: “Нашою метою є український соціалізм і незалежність українського робітничого руху, ... з’єдинена Українська соціалістична республіка в сім’ї вільних соціалістичних республік інших народів”¹³⁹. У доповіді “Проект програми і організаційного статуту” В. Темницький різко засудив політику більшовиків, бо шляхом насилля “не можна

насадити нового ладу”, “на Радянщині до справжнього соціалізму дуже далеко”. Однак, вбачаючи в УСРР основу для будівництва української державності, він виступив “проти усякої інтервенції на радянській Україні з якого-небудь боку”. Найбільш “болючим” питанням політики УСДП доповідач назвав “відношення до соціалістичних партій інших народів”, зокрема брак належної співпраці з ППС після 1918 р. Проте “як партія клясова” УСДП мусить стати учасником міжнародного робітничого руху¹⁴⁰.

Резолюція з'їзду закликала українське робітництво до боротьби “проти всіх форм капіталістичного ладу”, обстоювала принцип самостійної, соціалістичної, соборної української республіки ...”. Не погоджуючись “із централістичними зусиллями і диктатом Москви”, “український пролетаріат мусить стояти в обороні радянської України, вважаючи, що її упадок погрожує поворотом до влади чорної реакції, яка не побоїться вернути до давніх царських метод супроти українського народу”¹⁴¹. У виступі “Професійні організації” Р. Скибінський, адвокат у Дрогобичі, сказав про потребу активізації роботи УСДП у робітничих профспілках, виступив за єдність класового професійного руху в Польщі. Він визнав, що українські соціал-демократи ширили свою діяльність серед промислового робітництва, і “не є ... в стані опанувати села”¹⁴². З'їзд закликав робітників-українців до створення автономних українських профспілок у складі “існуючих професійних організацій” у Польщі¹⁴³. Головою партії делегати обрали Л. Ганкевича, до складу ЦК увійшли В. Старосольський, П. Буняк, В. Темницький, І. Квасниця та ін.¹⁴⁴. Отже, грудневий 1928 р. з'їзд завершив відбудову УСДП, підкресливши “яскравий ідеологічний зв'язок теперішньої партії з давньою... (до переходу в комуністичний табір. – І. Р.)”¹⁴⁵. УСДП виступила за співпрацю з іншими соціалістичними партіями, передусім з ППС та УСРП, бо “інші українські партії є або буржуазні, або комуністичні ...”¹⁴⁶.

Відновлена УСДП мала найбільш сильні позиції серед робітників нафтового і лісового промислу в Дрогобицькому і Долинському повітах¹⁴⁷. Робітнича рада УСДП у Дрогобичі, за даними поліції, мала в 1929 р. близько 800 членів, правда, з них практично діяли лише половина¹⁴⁸. Показово, що протягом лише одного дня – 24 березня 1929 р. – до неї вступила 41 особа¹⁴⁹. Партійний комітет у Бориславі, заснований в квітні 1929 р. під керівництвом А. Герника, розгорнув активну діяльність, на першотравневу маніфестацію УСДП в місті разом з польськими та єврейськими соціалістами зібралось понад 5 тис. осіб¹⁵⁰. Поширення впливу УСДП на маси в 1935 р., як підрахувала поліція, становило у Львівському воєводстві 10 відсотків у Дрогобицькому повіті (як і в Перемишльському) та по 5 – у Львівському і Бібрському¹⁵¹. Керівництво УСДП вживало заходи для згуртування робітників-українців в автономних українських профспілках у складі Класових професійних спілок під егідою ППС. Політика УСДП у профспілковому русі, скликання Українського професійного конгресу 1 листопада 1929 р. знайшли підтримку на окружних робітничих конференціях у Дрогобичі 30 листопада 1930 р. і 14 червня 1931 р.¹⁵² Однак партія так і не спромоглася створити автономну українську структуру в складі загальнопольського профспілкового руху. Під впливом УСДП перебували лише локальні профспілкові осередки. Так, соціал-демократи мали в 1937 р. визначальний вплив на товариство двірників і домашньої прислуги “Праця” в Дрогобичі чисельністю близько 50 членів¹⁵³.

Важливим напрямком у діяльності УСДП були просвітницькі заходи в робітничому середовищі. Гуртки культурно-освітнього товариства “Робітнича громада” в кінці 1920 – на початку 1930-х рр. діяли в 13 галицьких містах – у Львові, Стрию,

Болехові, Долині та ін.¹⁵⁴, у т. ч. на Дрогобиччині. Так, на початку 1930-х рр. товариство нараховувало в Дрогобичі 150 членів, Бориславі – 30, Східниці – близько 60¹⁵⁵. Серед читачів бібліотеки “Робітничої громади ім. І. Франка” в Дрогобичі (налічувала понад 1,5 тис. книг) було 60% робітників, 20% студентів і 20% службовців та інших категорій населення¹⁵⁶. Діяльність дрогобицького осередку мала два напрямки: освітній і театральний, зокрема взимку 1930–1931 рр. щосуботи проводилися дискусійні вечори (всього – 11), аматорський гурток влаштував театральну виставу, кілька “забав”, а влутку – краєзнавчі прогулянки¹⁵⁷. У 1932 р. бориславський осередок товариства, управа якого провела 22 засідання, поставив дев’ять вистав¹⁵⁸. Конференція “Робітничої громади” відбулася 16 грудня 1934 р. у Дрогобичі за участю близько 30 делегатів¹⁵⁹. Учасники вимагали права задоволення культурно-освітніх потреб українців: видавництва профспілкового часопису, навчання в школі і написів на робітничих будинках рідною мовою¹⁶⁰. Коли присутній на засіданні польський соціаліст З. Жулавський вказав на складність економічного становища в профспілках, делегати відповіли, що “питання мови, школи і написів” не може бути другорядним для соціалістичного руху і що соціалізм передбачає “свободу розвитку в національному дусі”¹⁶¹.

Спільний виступ УНДО, УСРП та УСДП проти радикальних дій українського націоналістичного підпілля на зламі 20–30-х рр. ХХ ст. започаткував смугу відчуження між легальними і нелегальними політичними структурами українського руху. Відносини провідних легальних партій з новоствореною в 1929 р. Організацією українських націоналістів (далі – ОУН), до якої активно вступала молодь, віддаючи перевагу революційним методам боротьби за національну державність, набрали характеру конфлікту поколінь¹⁶². Діяльність українських партій національно-державницького табору після 1930 р. визначала тенденція розсередження сил. Відновлена УСДП критично ставилася до комуністичного руху, суспільно-політичного устрою в УСРР, але деякий час зберігала радянські ілюзії. Згорання політики “українізації”, сталінський погром українства на початку 1930-х рр. остаточно розвіяли ілюзію щодо можливого перетворення УСРР на самостійну і демократичну Українську державу. Соціал-демократична газета “Вперед” з боєм писала в 1933 р., що “дійсність” в УСРР – це “виголоджування України, це ... безпощадний похід московського імперіалізму на Україну”¹⁶³. Резолюція протестаційного віча 1 жовтня 1933 р. у Дрогобичі і Бориславі засудила “поведення московської більшовицької влади”, що намагалася “з України зробити колонію Російської Східної Республіки”. Учасники зібрання закликали український пролетаріат до боротьби “за соціалістичну, вільну, самостійну Україну”¹⁶⁴.

Трагічне становище українського народу в УСРР спричинило тенденцію до об’єднання національно-демократичних сил Західної України і діаспори. На платформі боротьби на захист нації, за відновлення соборної самостійної Української держави в емігрантських колах виникла ідея скликання Всеукраїнського національного конгресу (далі – ВНК), що знайшла підтримку серед делегатів VII партійного конгресу УСДП у Львові 4 березня 1934 р. за участю представників з Дрогобиччини (на жаль, протокол цього з’їзду, як і наступного в 1937 р., не збереглися). Політична резолюція конгресу висловила протест “проти нечуваного терору більшовицької Москви на Великій Україні”¹⁶⁵. Соціал-демократи В. Старосольський, І. Квасниця і П. Буняк спільно з представниками УНДО, УСРП, УНО та деяких емігрантських організацій провели у Львові 24–28 грудня 1934 р. передконгресову нараду¹⁶⁶. Вона підготувала загальну схему проведення ВНК до вересня 1935 р., виступила за відновлення

незалежної України зі столицею в Києві, визнала суверенність народу щодо вибору конституційного ладу на основі демократії¹⁶⁷. У рамках процесу національної консолідації відбулося зближення крайових (УСДП, УСРП) та емігрантських (УСДРП, УПСР) соціалістичних партій. Р. Скибінський визнав, що співпраця УСДП з УСРП набула поширення переважно серед молоді¹⁶⁸. Однак проведення ВНК перекреслила угодовська акція нового керівництва УНДО, що весною 1935 р. підписало з урядовими чинниками угоду з метою “нормалізації” польсько-українських стосунків.

Політика “нормалізації” викликала гостре заперечення УСДП (як і українських партій від ОУН до КПЗУ) та опозиції в самому УНДО. УСДП бойкотувала парламентські вибори 1935 і 1938 рр. внаслідок недемократичного характеру прийнятого в Польщі закону, що позбавляв опозиційні до уряду партії, в т. ч. соціал-демократів, будь-яких шансів сформувавши більш-менш впливове парламентське представництво¹⁶⁹. На відміну від активного бойкоту виборів діячами ППС¹⁷⁰, УСДП проводила антивиборчу агітацію досить мляво, головним чином серед своїх прихильників¹⁷¹. Соціал-демократи послідовно виступали проти угодовської політики УНДО, що не виражала інтересів “цілого українського народу, а тільки цих двох буржуазно-клерикальних партій: УНДО й УНО єп. Хомишина”¹⁷². Соціал-демократ Р. Скибінський заявив у Дрогобичі в березні 1936 р., що ініціатори угоди об’єдналися “з польськими буржуями, щоб стати польськими міністрами і воєводами”¹⁷³. В. Старосольський в анкеті газети “Діло” на тему “нормалізації” визнав, що політика УНДО спричинила “обезвартіснення українського питання в Польщі”¹⁷⁴. На дрогобицькому мітингу УСДП у серпні 1938 р. він наголосив, що угодовська політика “нормалізації” “завела український нарід у сліпий кут ...”¹⁷⁵.

Остання, третя спроба консолідації сил у легальній частині національно-державницького табору Західної України в 1930-х рр. відбулася напередодні Другої світової війни й була спричинена рядом внутрішніх і зовнішніх факторів (зміни в міжнародному становищі внаслідок активізації нацистської Німеччини, підтримка карпатсько-української автономії у складі Чехо-Словаччини, проголошеної в 1938 р., заперечення угодовського курсу лідерів УНДО тощо). Підґрунтя для порозуміння дала спільна позиція партій у боротьбі проти фашизму, в якому вбачалася найбільша загроза виникнення світової війни. УСДП вбачала суть фашизму у спробі рятуння капіталістичного ладу, за словами В. Темницького, створення національної державності забезпечила б ідеологія, що закликала “до боротьби проти насильства, а фашизм і гітлеризм власне насильство ... санкціонують...”¹⁷⁶. В. Старосольський як голова УСДП, обраний на VIII конгресі 17 жовтня 1937 р., спільно з представниками УНДО, УСРП, Фронту національної єдності та деякими ін., взаємодіяли в рамках Контактного комітету, заснованого в грудні 1937 р. у Львові для пошуку шляхів порозуміння серед українського громадянства. Найзначнішим здобутком у працях комітету стала пресова угода 1938 р.¹⁷⁷. Однак тривалі дискусії в передвоєнний період на тему створення представницького органу західноукраїнських легальних політичних структур так і не принесли успіху¹⁷⁸.

В умовах поглиблення протиборства в українському таборі УСДП у 1930-х рр. встановила більш тісні зв’язки з ППС. Представники УСДП і ППС на найвищому партійному рівні вперше після розпаду Австро-Угорщини (1918) зібралися на міжпартійній конференції 29 січня 1933 р. у Львові. Конференція ухвалила рішення про взаємодію обох партій у боротьбі “проти націоналізму, фашизму і комунізму”, але зафіксувала розбіжності в національному питанні¹⁷⁹. Водночас траплялися випадки,

коли українські партійні діячі в Галичині несоціалістичного напрямку на місцевому рівні, включаючи Дрогобиччину, досить толерантно ставилися до спроб заснування осередків УСДП, щоб відірвати частину українського робітництва від впливу польських соціалістів і ліворадикальних, прокомуністичних сил. Так, заходи щодо створення організаційного комітету УСДП у Добромилі Львівського воєводства в 1938 р., за свідченням поліції, підтримали українські політики, які не були симпатиками соціалізму, щоб перешкодити колонізації серед робітників-українців¹⁸⁰. Однак ЦК УСДП наштотувхнувся на вороже ставлення до української соціал-демократії польського суспільства і протидію комуністів¹⁸¹.

Тенденції суспільно-політичного життя в міжвоєнній Європі, наростання авторитаризму в різних формах значно зменшили вплив на маси УСДП, як і загалом національно-демократичних сил у Галичині. За словами націонал-демократа І. Кедрина, в кінці 1930-х рр. “зросла, як ще ніколи досі, в українському громадянстві нехоть до всіх партій і всього т. зв. партійництва”¹⁸². УСДП, намагаючись поєднати національну ідею і марксизм, зазнала критики як комуністичного, так і національно-державницького табору. І. Квасниця справедливо зауважив: “Поборюють нас з усіх боків”¹⁸³. “З одного боку, “б’ють” нас націоналісти, – визнавав П. Буняк, – бо не хочемо (й не будемо!) розбивати одноцілого професійного руху, а з другого боку, “б’ють” ... “ліві”, бо видвигаємо кличі ... “націоналістичні”, а через це нібито “спиноємо революційний підйом мас”¹⁸⁴. “Сьогодні соціалізм уже не в моді, – вважав І. Квасниця, – дуже мало інтелігентів остало вірними соціалізові і українській робітничій клясі”¹⁸⁵. Уявлення про впливи УСДП можна отримати з видавничої діяльності. УСДП видавала в 1930-х рр. місячники “Вперед”, “Робітничий голос” та профспілковий орган “Професійний вістник”, що поширювалися на Дрогобиччині, але через фінансові проблеми виходили нерегулярно. Загальний тираж “Впереду” в 1934 р. становив 1 тис. примірників (того року вийшов єдиний номер часопису, в 1929 р. – 11 номерів, у 1931 і 1933 рр. – по чотири)¹⁸⁶.

Однак незважаючи на несприятливі політичні обставини, осередки УСДП продовжували діяльність, зокрема на Дрогобиччині. Гурток “Робітничої громади” в Бориславі впродовж 1938 р. провів 40 засідань, місцевий аматорський колектив, заснований при товаристві, поставив виставу. Бібліотека гуртка налічувала понад 600 книг¹⁸⁷. Дрогобич був єдиним містом, де УСДП в 1938 р. спромоглася організувати окреме святкування 1 травня як дня міжнародної солідарності трудящих незалежно від ППС (з огляду на організаційну слабкість УСДП у передвоєнні роки проводила акції спільно з польськими соціалістами)¹⁸⁸. Це засвідчило силу місцевої партійної організації, з її прагненням зберегти самостійність українського робітничого руху. Напередодні світової війни до складу товариства “Робітнича громада” в Дрогобичі входили 76 членів, Бориславі – 80, Добрівлянах Дрогобицького повіту – 185¹⁸⁹. Місцеві соціал-демократи прихильно зустріли проголошення автономії Карпатської України восени 1938 р. На засіданні комітету УСДП у Бориславі 16 жовтня 1938 р. було прямо сказано, що “на одному відтинку українського народу зяснило сонце свободи”¹⁹⁰. Однак з початком у вересні 1939 р. Другої світової війни УСДП припинила своє існування.

Таким чином, УСДП намагалася поєднати національну ідею і марксизм, мала соціальну базу в особі українського промислового робітництва. Серед відомих соціал-демократів, що розгорнули діяльність на Дрогобиччині в міжвоєнний період, були С. Вітик й І. Калинович у часи ЗУНР, Р. Скибінський, А. Герник та ін. Після проголошення злуки ЗУНР і УНР у січні 1919 р. УСДП перейшла в опозицію до галиць-

ких урядових чинників, підтримувала діяльність соціалістичних урядів Директорії УНР, але відкрито засудила ліворадикальні методи боротьби проти уряду Є. Петрушевича, квітневе 1919 р. дрогобицьке повстання. Після поразки української революції на початку 1920-х рр. відбулася прокомуністична еволюція УСДП, що призвела до виходу партії з національно-державницького табору. На VI з'їзді в березні 1923 р. УСДП відкрито стала на комуністичні позиції, і це дало привід поліції на початку 1924 р. заборонити партію. Ідейно-організаційна відбудова української соціал-демократії була завершена в грудні 1928 р., але відновлена УСДП не мала значного впливу в політичному житті в умовах кризи національно-демократичних сил, посилення авторитаризму в передвоєнне десятиліття. Дрогобицький і бориславський осередки на всіх етапах діяльності УСДП були одними з найбільш активних.

¹ Райківський І. Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років / Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 1998. – № 1. – С. 42–55; його ж. Українська соціал-демократична партія (1928–1939 рр.) / І. Райківський. – Івано-Франківськ: Прикарпатський університет ім. В. Стефаника, 1995. – 67 с.; його ж. Взаємини українських соціал-демократів Галичини з Польською партією соціалістичною в Другій Речі Посполитій / І. Райківський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – Вип. 62. – Київ, 2003. – С. 46–54; його ж. Перехід галицької УСДП у комуністичний табір на початку 1920-х рр. / І. Райківський // Komunizm: system – ludzie – dokumentacja. Rocznik naukowy. – Lublin, 2015. – Nr 4. – S. 31–52; його ж. Ідейно-організаційна відбудова УСДП у Галичині (1925–1928 рр.) / І. Райківський // Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спеціальний випуск II. – Дрогобич, 2015. – С. 116–128; Жерноклеєв О. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський. – Київ: Основні цінності, 2004. – 283 с.; Koko E. Ukraińscy socjaldemokraci galicyjscy w okresie międzywojennym (1918–1939) / Eugeniusz Koko // Ukraińska myśl polityczna w XX wieku. Zeszyty naukowe uniwersytetu Jagiellońskiego. – Z. 103. – Kraków, 1993. – S. 125–141 *ma in.*

² Стахів М. Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 рр. / Матвій Стахів. – Скрантон: Вид-во Українського Робітничого Союзу, 1959. – Т. 3. – С. 69.

³ Вперед. – Львів, 1919. – 1 березня.

⁴ Календар “Просвіти”: 1921. – Львів: Б. в., 1920. – С. 105.

⁵ Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. / Лонгін Цегельський. – Нью-Йорк – Філадельфія: Булава, 1960. – С. 184.

⁶ Луців Л. Чи був більшовицький бунт у Дрогобичі? / Лука Луців // Літопис червоної каліни. – Львів, 1994. – С. 39.

⁷ Перші наради відпоручників сільських громад та організацій Дрогобиччини // Дрогобицький листок. – Дрогобич, 1918. – 15 грудня.

⁸ Вперед. – 1921. – 8 травня.

⁹ Чернецький А. До історії українського професіонального руху / Антін Чернецький // Календар “Вперед”: 1920. – Львів: Б. в., 1920. – С. 43.

¹⁰ Koko E. Ukraińscy socjaldemokraci galicyjscy... – S. 129.

¹¹ Куди нам йти? // Дрогобицький листок. – 1919. – 1 травня.

¹² З Дрогобиччини // Там само.

¹³ Павлишин О. Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини і Буковини в революції 1918–1919 рр. / Олег Павлишин // Україна модерна. – Львів, 1999. – Ч. 4–5 за 1999–2000 рр. – С. 225, 226, 228.

¹⁴ Там само. – С. 218, 219, 238.

¹⁵ Павлишин О. Українська Національна Рада ЗУНР–ЗОУНР: реконструкція особового складу (жовтень 1918 р. – червень 1919 р.) / Олег Павлишин // Матеріали засідань Історичної

та Археографічної комісії НТШ в Україні / під ред. Я. Грицака, Я. Дашкевича, О. Купчинського, І. Скочиласа. – Львів, 1999. – Вип. 2 (1995–1997 рр.). – С. 245, 247, 250, 251; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Док. і мат. / керівник роботи і відп. ред. О. Карпенко; упоряд. О. Карпенко, К. Мицан. – Т. 2. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 677–680.

¹⁶ Звіт з Партійної Конференції Української Соціал-Демократичної Партії Зах. Обл. УНР, яка відбулася дня 28 і 29 марта 1919 р. в Станіславові / Зладив І. К. – Дрогобич: Б. в., 1919. – 15 с.

¹⁷ Там само. – С. 11, 12.

¹⁸ Там само. – С. 12.

¹⁹ Там само. – С. 13, 14.

²⁰ Вперед. – 1920. – 30 квітня.

²¹ Там само. – 30 липня.

²² Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 113. – Арк. 16.

²³ Słowo polskie. – Lwów, 1920. – 26 kwietnia.

²⁴ Земля і воля. – Львів, 1920. – 20 червня.

²⁵ Стахів М. Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях / Матвій Стахів. – Львів: Накладом соймового клубу УСРП, 1934. – С. 121.

²⁶ Беріться до організації // Вперед. – 1921. – 11 вересня.

²⁷ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 260.

²⁸ Вперед. – 1920. – 19 грудня.

²⁹ Небезпека // Земля і воля. – 1924. – 20 січня.

³⁰ Чернецький А. Спомини з мого життя / Антін Чернецький. – Лондон: Наше слово, 1964. – С. 63.

³¹ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 38. – Арк. 1; Вперед. – 1922. – 19 січня.

³² ДАЛО. – Ф. 271. – Оп. 1. – Спр. 292. – Арк. 32 зв.

³³ Там само. – Спр. 304. – Арк. 1.

³⁴ Вперед. – 1922. – 29 березня.

³⁵ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 260.

³⁶ ДАЛО. – Ф. 271. – Оп. 1. – Спр. 304 а. – Арк. 1

³⁷ Там само. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 68, 69, 72, 73, 74.

³⁸ Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939 рр.) / Олександр Зайцев // Український історичний журнал. – 1993. – № 1. – С. 73.

³⁹ ЦДІАЛ України. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 427. – Арк. 11.

⁴⁰ Стахів М. Хто винен? З історії комуністичного руху та його помічників / Матвій Стахів. – Львів: Б. в., 1936. – С. 39, 40.

⁴¹ Макух І. На народній службі / Іван Макух. – Дітройт: Видання Укр. Вільної громади Америки, 1958. – С. 301.

⁴² Там само.

⁴³ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 260.

⁴⁴ Громадський голос. – Львів, 1936. – 6 червня.

⁴⁵ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 15.

⁴⁶ Чернецький А. Спомини з мого життя... – С. 60.

⁴⁷ Макух І. На народній службі... – С. 301.

⁴⁸ Український вістник. – Львів, 1921. – 17 червня.

⁴⁹ ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 57. – Спр. 97. – Арк. 51.

⁵⁰ Там само. – Ф. 121. – Оп. 2. – Спр. 189. – Арк. 2.

- ⁵¹ Там само. – Ф. 1. – Оп. 57. – Спр. 97. – Арк. 46–49.
- ⁵² Там само. – Оп. 57. – Спр. 465. – Арк. 13, 14.
- ⁵³ Стахів М. Хто винен?.. – С. 40.
- ⁵⁴ ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 52. – Спр. 182. – Арк. 7–10.
- ⁵⁵ Protokoly IV Konferencji Komunistycznej Partii Polski (1925) // Z pola walki. – Warszawa, 1962. – № 3. – S. 149.
- ⁵⁶ Стахів М. Хто винен?.. – С. 40, 42.
- ⁵⁷ ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 2. – Спр. 187. – Арк. 15, 18.
- ⁵⁸ ЦДІАЛ України. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 539. – Арк. 6.
- ⁵⁹ ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 2. – Спр. 187. – Арк. 17, 18.
- ⁶⁰ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 76. – Арк. 51.
- ⁶¹ ЦДІАЛ України. – Ф. 309. – Оп. 2. – Спр. 168. – Арк. 1.
- ⁶² ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 2. – Спр. 187. – Арк. 21.
- ⁶³ Там само. – Ф. 271. – Оп. 1. – Спр. 291. – Арк. 3.
- ⁶⁴ Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 174. – Арк. 3.
- ⁶⁵ ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 56. – Спр. 196. – Арк. 70.
- ⁶⁶ Теслюк М. У боротьбі за возз'єднання. Сторінки спогадів. – Вид. 2-ге / Михайло Теслюк. – Львів: Каменярь, 1988. – С. 98.
- ⁶⁷ ЦДАГО України. – Ф. 6. – О. 1. – Спр. 50. – Арк. 10.
- ⁶⁸ Вперед. – 1924. – 1 січня.
- ⁶⁹ ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 143. – Арк. 90.
- ⁷⁰ Вперед. – 1924. – 6 січня.
- ⁷¹ Земля і воля. – 1923. – 26 серпня.
- ⁷² Земля і воля. – 1923. – 1 травня, 6 травня, 13 травня, 20 травня, 3 червня. 15 липня, 29 липня, 12 серпня, 19 серпня, 2 вересня, 16 вересня, 7 жовтня; Вперед. – 1924. – 25 січня.
- ⁷³ ЦДІАЛ України. – Ф. 205. – О. 1. – Спр. 539. – Арк. 15.
- ⁷⁴ Земля і воля. – 1923. – 10 червня.
- ⁷⁵ ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 174. – Арк. 102 зв.
- ⁷⁶ Повітова Конференція в Дрогобичі // Земля і воля. – 1923. – 1 липня.
- ⁷⁷ Там само. – 6 мая.
- ⁷⁸ Там само. – 26 серпня.
- ⁷⁹ Kurjer lwowski. – Lwów, 1924. – 30 stycznia.
- ⁸⁰ Земля і воля. – 1923. – 14 жовтня.
- ⁸¹ Там само. – 19 серпня.
- ⁸² ДАЛО. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 117.
- ⁸³ Там само. – Ф. 1. – Оп. 52. – Спр. 180. – Арк. 26.
- ⁸⁴ Теслюк М. У боротьбі за возз'єднання... – С. 97, 100, 101.
- ⁸⁵ Земля і воля. – 1923. – 24 жовтня.
- ⁸⁶ Арештування в Дрогобиччині // Там само. – 4 листопада.
- ⁸⁷ ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 2. – Спр. 291. – Арк. 6 а.
- ⁸⁸ Діло. – Львів, 1924. – 17 лютого, 27 лютого.
- ⁸⁹ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 132. – Арк. 4, 5.
- ⁹⁰ Наша правда. – Львів, 1924. – Ч. 2–3. – С. 72, 73.
- ⁹¹ Діло. – 1924. – 15 лютого.
- ⁹² Наше життя. – Холм, 1924. – 30 листопада.
- ⁹³ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 219. – Арк. 1, 3, 6, 8, 14, 16, 21, 23, 26, 27, 28, 32, 33.
- ⁹⁴ Теслюк М. У боротьбі за возз'єднання... – С. 155.
- ⁹⁵ ДАЛО. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 95.
- ⁹⁶ Бернацек Т. Парламентська діяльність КПЗУ. 1922–1927 / Тадеуш Бернацек // Український історичний журнал. – 1969. – № 1. – С. 74.
- ⁹⁷ Земля і воля. – 1923. – 16 грудня.

- ⁹⁸ Літній С. “Вперед” чи назад в багно соціал-угоди? / С. Літній. – Львів: Б. в., 1926. – С. 3.
- ⁹⁹ ДАЛО. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 48. – Арк. 17 зв.
- ¹⁰⁰ Чернецький А. Спомини з мого життя... – С. 70.
- ¹⁰¹ Діло. – 1925. – 20 червня.
- ¹⁰² ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 52. – Спр. 367. – Арк. 24.
- ¹⁰³ Там само. – Ф. 121. – Оп. 2. – Спр. 188. – Арк. 20.
- ¹⁰⁴ Робітник. – Львів, 1925. – 1 лютого; Bełcikowska A. Stronnictwa i związki polityczne w Polsce / Alicja Bełcikowska. – Warszawa, 1925. – S. 925.
- ¹⁰⁵ Сплетні // Робітник. – 1925. – 1 лютого.
- ¹⁰⁶ Літній С. “Вперед” чи назад в багно соціал-угоди?.. – С. 5.
- ¹⁰⁷ Статут культурно-освітнього товариства українських робітників “Робітничча громада” у Львові. – Львів: Накладом В. Кубицького, 1925. – С. 3, 4.
- ¹⁰⁸ Вперед. – Львів, 1926. – 1 червня; 1927. – 25 січня.
- ¹⁰⁹ Дописи. Дрогобич // Вперед. – 1926. – 1 листопада.
- ¹¹⁰ ДАЛО. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 94 зв.; Українське робітництво І. Франкові // Вперед. – 1926. – 1 липня.
- ¹¹¹ Вперед. – 1921. – 7 травня.
- ¹¹² Галик В. Вшанування пам’яті Івана Франка у Дрогобичі за останні сто років (1916–2016 рр.): короткий огляд знакових подій / Володимир Галик // Східноєвропейський історичний вісник. – Дрогобич, 2017. – Вип. 2. – С. 32, 33.
- ¹¹³ ЦДІАЛ України. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 442. – Арк. 72.
- ¹¹⁴ ЦДІАЛ України. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 442. – Арк. 71, 72; ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 418. – Арк. 94.
- ¹¹⁵ Вперед. – 1927. – 1 квітня.
- ¹¹⁶ ЦДІАЛ України. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 442. – Арк. 72.
- ¹¹⁷ З діяльності “Робітничої Громади” в Бориславі // Вперед. – 1927. – 1 травня.
- ¹¹⁸ ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 410. – Арк. 37.
- ¹¹⁹ Від Редакції // Вперед. – 1926. – 1 червня.
- ¹²⁰ Там само. – 1927. – 25 січня.
- ¹²¹ ДАЛО. – Ф. 11. – Оп. 29. – Спр. 4578. – Арк. 22; Вперед. – 1926. – 1 липня; 1928. – 6 лютого.
- ¹²² Вперед. – 1926. – 1 листопада; 1927. – 25 січня.
- ¹²³ ЦДІАЛ України. – Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 55. – Арк. 8.
- ¹²⁴ Конференція // Вперед. – 1928. – 22 січня.
- ¹²⁵ ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 2. – Спр. 190. – Арк. 3; Вперед. – 1928. – 18 листопада.
- ¹²⁶ Вперед. – 1928. – 22 січня; Громадський голос. – Львів, 1928. – 28 січня.
- ¹²⁷ Вперед. – 1928. – 22 січня.
- ¹²⁸ Макух І. На народній службі. Спогади / Іван Макух. – К.: Основні цінності, 2001. – С. 367.
- ¹²⁹ ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 579. – Арк. 12.
- ¹³⁰ Діло. – 1928. – 27 вересня.
- ¹³¹ Громадський голос. – 1928. – 15 березня; Feliński M. Ukraińcy w Polsce odrodzonej / Marian Feliński. – Warszawa, 1931. – S. 60.
- ¹³² Pierwszy poseł ukraińskiej socjalnej demokracji w Sejmie Rzeczypospolitej // Robotnik. – 1930. – 24 маја.
- ¹³³ Детальніше див.: Райківський І. Українська соціал-демократична партія (1928–1939 рр.)... – С. 26, 27.
- ¹³⁴ Діло. – 1929. – 13 січня.
- ¹³⁵ Вперед. – 1928. – 18 листопада.
- ¹³⁶ ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 2. – Спр. 190. – Арк. 3.
- ¹³⁷ Українська соціальна демократія перед реституцією // Діло. – 1928. – 27 вересня.
- ¹³⁸ У конгрес // Вперед. – Львів, 1929. – 20 січня.
- ¹³⁹ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 470. – Арк. 1, 2.

- ¹⁴⁰ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 470. – Арк. 3; У конгрес // Вперед. – 1929. – 20 січня.
- ¹⁴¹ У конгрес // Вперед. – 1929. – 20 січня.
- ¹⁴² ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 470. – Арк. 11, 12.
- ¹⁴³ У конгрес // Вперед. – 1929. – 20 січня.
- ¹⁴⁴ ЦДАГО України. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 470. – Арк. 14; ДАЛО. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 68, 69.
- ¹⁴⁵ Відновлення УСДП // Діло. – 1929. – 25 січня.
- ¹⁴⁶ Наші соціалісти про себе. Відновлення УСДП // Діло. – 1929. – 13 січня.
- ¹⁴⁷ Sprawę narodowościowe. – Warszawa, 1929. – № 3–4. – S. 484.
- ¹⁴⁸ ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 52. – Спр. 1189. – Арк. 4.
- ¹⁴⁹ ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 664. – Арк. 112.
- ¹⁵⁰ З партійного руху // Вперед. – 1929. – 1 травня; 1 Травень 1929 // Там само. – 19 травня.
- ¹⁵¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej – AAN), Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (abbr. – MSW). – Sygn. 1042. – S. 17–22.
- ¹⁵² ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 51. – Спр. 454. – Арк. 12–14; Професійний вістник. – 1930. – груд.
- ¹⁵³ ДАЛО. – Ф. 256. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 50 зв.
- ¹⁵⁴ Вперед. – 1933. – травень.
- ¹⁵⁵ ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 52. – Спр. 1189. – Арк. 2; AAN, Urząd Wojewódzki we Lwowie. 1920–1939. – Sygn. 12. – S. 105.
- ¹⁵⁶ З освітнього руху // Вперед. – 1929. – 1 квітня.
- ¹⁵⁷ Вісти з місць // Там само. – 1931. – травень.
- ¹⁵⁸ З культурно-освітнього руху // Там само. – 1933. – червень.
- ¹⁵⁹ AAN, Urząd Wojewódzki we Lwowie. 1920–1939. – Sygn. 18. – S. 150.
- ¹⁶⁰ Громадський голос. – 1935. – 5 січня.
- ¹⁶¹ Sprawę narodowościowe. – 1934. – № 5–6. – S. 601, 602.
- ¹⁶² Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація у Західній Україні на початку 30-х років ХХ ст. / Михайло Швагуляк // Записки НТШ. – Львів, 1991. – Т. ССXXII. – С. 128, 129.
- ¹⁶³ Червоний Кремль і Україна // Вперед. – 1933. – серпень.
- ¹⁶⁴ Вперед. – 1933. – жовтень.
- ¹⁶⁵ Громадський голос. – 1934. – 17 березня; Sprawę narodowościowe. – 1934. – № 2–3. – S. 246.
- ¹⁶⁶ Громадський голос. – 1935. – 5 січня.
- ¹⁶⁷ Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za IV kwartał 1934 r. – Warszawa, 1935. – S. 25.
- ¹⁶⁸ Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za III kwartał 1934 r. – Warszawa, 1934. – S. 22.
- ¹⁶⁹ Sprawę narodowościowe. – 1935. – № 3–4. – S. 279.
- ¹⁷⁰ Holzer J. Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej / Jerzy Holzer. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1974. – S. 508.
- ¹⁷¹ Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za III kwartał 1935 r. – Warszawa, 1935. – S. 19; Koko E. Українсьи соціалдемократи галицьиси... – S. 140.
- ¹⁷² Нарада Екзекутиви УСДП // Громадський голос. – 1935. – 7 грудня.
- ¹⁷³ AAN, Urząd Wojewódzki we Lwowie. 1920–1939. – Sygn. 23. – S. 56.
- ¹⁷⁴ Старосольський В. “Шириться дефетизм, дезорієнтація, відворот від політики...” // Діло. – 1937. – 29 липня.
- ¹⁷⁵ AAN, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. – Sygn. 968. – S. 1; Робітничий голос. – 1938. – вересень.
- ¹⁷⁶ Робітничий голос. – Львів, 1938. – травень.
- ¹⁷⁷ Швагуляк М. Маловідома сторінка політичного життя Західної України передодня Другої світової війни (З історії Контактного Комітету. 1937–1939 роки) / Михайло Швагуляк // Записки НТШ. – Львів, 1994. – Т. ССXXVIII. – С. 218, 219.

¹⁷⁸ Швагуляк М. Партиїні поділи і загальнонаціональні інтереси. Проблема політичної консолідації українського національного руху Галичини (1919–1939) / Михайло Швагуляк // Другий міжнародний конгрес українців. Доп. і повід. Історія. – Част. II. – Львів, 1994. – С. 97, 98.

¹⁷⁹ Вперед. – 1933. – травень; Sprawy narodowościowe. – 1933. – № 1. – S. 75.

¹⁸⁰ ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 1526. – Арк. 47.

¹⁸¹ Там само. – Спр. 1432. – Арк. 213, 213 зв.; Ф. 69. – Оп. 1. – Спр. 720. – Арк. 1.

¹⁸² Кедрин І. Демократія, монопартія чи безпартиїний провід? / Іван Кедрин // Діло. – 1939. – 7 січня.

¹⁸³ Robotnik. – Lwów, 1933. – 28 maja.

¹⁸⁴ Нова ідеологія // Вперед. – 1929. – 1 квітня.

¹⁸⁵ Квасниця І. Виховуймо робітника-соціаліста! / Іван Квасниця // Вперед. – 1933. – травень.

¹⁸⁶ Wszystkie stronnictwa. – Warszawa, 1930. – 24 maja. – S. 178.

¹⁸⁷ З руху в “Робітничих Громадах” // Робітничий голос. – 1938. – червень.

¹⁸⁸ Підсумки 1-травневих маніфестацій // Там само.

¹⁸⁹ З руху в “Робітничих Громадах” // Там само. – 1939. – травень.

¹⁹⁰ З партійного руху // Там само. – 1938. – листопад.

Ігор Райківський.

Українська соціал-демократія на Дрогобиччині міжвоєнного періоду (1918–1939).

У статті висвітлюється діяльність Української соціал-демократичної партії на Дрогобиччині в 1918–1939 рр. Особливу увагу звернуто на ліворадикальну опозицію УСДП на початку 20-х рр., ідейно-організаційну відбудову партії в другій половині 20-х рр., тенденції діяльності соціал-демократів у 30-х рр. ХХ ст. Показано, як політичний курс УСДП, що визначався Головною управою у Львові, знайшов відображення на місцевому рівні, Дрогобицького повіту.

Ihor Raikivskyi.

Ukrainian Social Democracy In the Drohobych Land During the Interwar Period (1918–1939).

This article treats of the activity of the Ukrainian Social-Democratic Party in the Drohobych land in 1918–1939. Special attention is placed on the left-wing radical opposition of the USDP in the beginning and the party's ideological-organizational restoration in the second half of the 1920s, as well as on activity tendencies of the social democrats in the 1930s. It is demonstrated how the USDP's political line, which was defined by the Central Directorate in Lviv, was reflected on the local level alias Drohobych county.